

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 9.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.9.35>

УДК:339.543

Г. М. Запаша,

д. е. н, професор, професор кафедри менеджменту,

Одеський державний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2657-9367>

І. М. Петрів,

к. н. з держ. упр., доцент кафедри менеджменту,

Одеський державний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2698-395X>

М. Л. Дідур,

магістр менеджменту, ТОВ «ТРОПІК»

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-8729-3171>

С. С. Дорош,

здобувач магістерського рівня вищої освіти за спеціальністю

«Менеджмент», Одеський державний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-3746-3036>

**КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В
ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ
ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ**

*H. Zapsha,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of
Management, Odessa State Agrarian University,*

*I. Petriv,
PhD in Public Administration, Associate Professor of the Department of
Management, Odessa State Agrarian University,*

*M. Didur,
Master of Management, LLC "TROIK"*

*S. Dorosh,
Master's degree applicant in the specialty «Management»,
Odessa State Agrarian University,*

CLASSIFICATION OF NON-TARIFF REGULATORY INSTRUMENTS IN THE PUBLIC GOVERNANCE OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY IN UKRAINE

У статті здійснено комплексну систематизацію методів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні з урахуванням сучасних підходів міжнародних економічних організацій, зокрема СОТ та ЮНКТАД. Акцентовано увагу на зростаючому значенні нетарифних інструментів як одного з ключових механізмів державного впливу на зовнішньоторговельні відносини в умовах відкритої економіки. Розкрито роль нетарифного регулювання у забезпеченні економічної безпеки держави, захисті внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції та створенні сприятливого середовища для функціонування національного виробника. Запропонована класифікація охоплює дев'ять основних груп заходів, кожний з яких має нормативне закріплення у вітчизняному законодавстві. Окрему увагу приділено гармонізації національної нормативно-правової бази з міжнародними стандартами та вимогами

партнерських країн, що набуває особливої актуальності в контексті інтеграції України до глобального економічного простору.

The article presents a comprehensive and structured systematization of non-tariff regulation methods in the field of foreign economic activity (FEA) in Ukraine. The classification is developed with consideration of globally recognized frameworks proposed by leading international organizations, particularly the WTO and the UNCTAD. The research underscores the growing significance of non-tariff measures as critical tools for public administration to ensure economic resilience, national security, and market stability under contemporary global challenges. It emphasizes the protective function of non-tariff regulation in shielding domestic producers from unfair foreign competition, enhancing the competitiveness of Ukrainian goods, and promoting sustainable development in dynamic international markets. The author proposes a classification that includes nine main groups of regulatory tools, all of which are normatively anchored within Ukraine's current legal system and reflect the country's strategic priorities in the sphere of trade governance. These categories encompass administrative and customs formalities, technical regulations and product standards, domestic taxes and charges applicable to imports, foreign currency controls, protective trade measures, licensing and quota systems, mechanisms of state participation in international trade, sanction regimes, and legal provisions governing foreign direct investment and capital movement. The article also examines the legal, institutional, and procedural dimensions of Ukraine's trade-related regulatory policy, stressing the importance of aligning domestic practices with international standards and obligations. The study's findings contribute to the theoretical and applied foundations for enhancing the efficiency of public administration in the field of FEA and offer practical recommendations for improving the transparency, consistency, and adaptability of Ukraine's trade regulation system in the context of European integration and sustainable economic development, particularly in the post-crisis economic recovery phase.

Ключові слова: Зовнішньо-економічна діяльність, державне управління, нетарифне регулювання, класифікація методів

Keywords: Foreign Economic Activity, Public Administration, Non-Tariff Regulation, Classification of Methods

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах активного розвитку процесів обміну матеріальними товарами, послугами, результатами інтелектуальної праці та виробничо-технічної співпраці між країнами, а також інтеграції економіки України у світове господарство, зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) підприємств набуває особливого значення. Участь суб'єктів господарювання України в різних формах міжнародного підприємництва відкриває нові можливості для соціально-економічного зростання та забезпечує зв'язок із світовими ринковими процесами. Сучасні глобальні тренди демонструють те, що для забезпечення сталого піднесення національних економік необхідна їх взаємодія з міжнародним ринком, доступ до інновацій і технологій та глобальних трудових ресурсів. З огляду на це, міжнародна економічна інтеграція, глобалізація та інтернаціоналізація стають важливими чинниками, що формують національні економічні системи. Водночас, ці процеси несуть і серйозні ризики та виклики для національної економіки, що можуть проявлятися в надмірній залежності від експорту та імпорту, дестабілізуючих явищах внаслідок коливання попиту на зовнішніх ринках або торговельних конфліктів, посиленні конкурентного тиску з боку транснаціональних корпорацій, використанні демпінгу як методу недобросовісної конкуренції, вразливості до фінансових криз світового масштабу, відтоці кваліфікованих кадрів у розвинені країни та інші.

За цих обставин зростає роль регулювання ЗЕД як інструменту реалізації державної економічної політики, що має на меті забезпечення ефективного функціонування національної економіки в умовах глобальної конкуренції.

Серед методів регулювання ЗЕД чільне місце займають нетарифні методи як такі, що виконують ключову роль у забезпеченні економічної безпеки, підтримці національних виробників та впливу на експортно-імпортні потоки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні та методичні напрацювання стосовно сутності та ролі нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та систематизації його методів у профільній науковій та навчально-методичній літературі висвітлювали такі вітчизняні фахівці як Подра О. П., Петришин Н. Я., Ноджак Л. С. [1], Іваншина С.Ю., Астапова Є.Г. [2], Шупрудько Н.В. [3], Шелест О. Л., Криворучко Ю. О. [4], та інші вчені.

Так, Шелест О.Л. та Криворучко Ю.О., висвітлюючи аспекти нетарифного регулювання ЗЕД в Україні, акцентують увагу на видах квот у зовнішньоекономічній діяльності, проблемах використання тарифних квот у торгівлі України з ЄС, на відсутності єдиного законодавчого акту щодо нетарифного регулювання [4]. Досліджуючи тенденції в застосуванні засобів нетарифного регулювання в Україні за допомогою показників індексу частоти, індексу покриття торгівлі та індексу впливу на ціни, Іваншина С.Ю. та Астапова Є.Г. роблять висновок про суттєве посилення ролі нетарифного регулювання у забезпеченні захисту внутрішнього ринку [2]. Особливості застосування інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності, включаючи і нетарифних, на регіональному рівні вивчає Шупрудько Н.В. [3].

Науковці Подра О. П., Петришин Н. Я., Ноджак Л. С. на підставі аналізу підходів авторитетних міжнародних інститутів (Світова організація торгівлі (СОТ), Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР)) щодо класифікації методів нетарифного регулювання доводять відсутність загальноприйнятої класифікації заходів нетарифного регулювання на світовому рівні та обґрунтовують, що найбільше розповсюдження має систематизація заходів нетарифного регулювання, яка запропонована ЮНКТАД 2012 [1].

Проведений огляд останніх досліджень і публікацій в цілому засвідчує наявність надійного науково-методичного фундаменту щодо розкриття сутності нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, наукового обґрунтування підходів до класифікації його методів, визначення напрямів їх удосконалення в світлі реалізації стратегії зовнішньоекономічної політики держави в сучасних умовах. Разом з цим, дискусійний характер притаманний положенням, що стосуються систематизації методів нетарифного регулювання, ролі та адекватності застосування окремих з них в конкретних ситуаціях. В системі регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні нетарифні методи передбачені в низці різноманітних законодавчих актів та представлені численними важелями і інструментами адміністративного, правового та економічного характеру, що без належного узагальнення ускладнює розуміння існуючого механізму управління зовнішньоекономічними процесами. Систематизація методів нетарифного регулювання дозволяє структурувати та впорядкувати заходи, спрямовані на регулювання зовнішньої торгівлі за для досягнення стратегічних економічних цілей, а також сприятиме прозорості у взаємодії між державою та бізнесом.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є систематизація методів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що передбачені законодавством України, у відповідності до класифікаційних ознак в контексті підходів міжнародних економічних організацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зовнішньоекономічна діяльність є складовою та фактором соціально-економічного розвитку України, бо сприяє інтеграції національної економіки в систему міжнародного поділу праці, залученню іноземних інвестиційних ресурсів, розширенню ринків збуту та забезпеченню економічного зростання. З огляду на це, державне регулювання ЗЕД є ключовим інструментом для досягнення стратегічних національних цілей щодо сталого розвитку, гарантування

національної безпеки, насиченості внутрішнього ринку та підтримки балансу між експортом та експортом, стимулювання експорту товарів з високою доданою вартістю та захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції. Важливими завданнями регулювання ЗЕД також є інтеграція в міжнародні економічні структури, адаптація національного законодавства до міжнародних стандартів, включаючи угоди з Європейським Союзом та Світовою організацією торгівлі, забезпечення захисту інтересів населення через контроль за якістю імпортованої продукції та недопущення зростання цін на основні товари, удосконалення правового поля для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, сприяння підвищенню конкурентоспроможності українських товарів на світовому ринку.

Державне управління ЗЕД здійснюється за допомогою тарифних і нетарифних методів, які зафіксовані законодавчо і які використовуються органами державного управління та їх регіональними підрозділами в межах наданих повноважень. До тарифних важелів відноситься мито як встановлений Податковим та Митним кодексами загальнодержавний податок, ставки якого систематизовані згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД) та представлені в ЗУ «Про Митний тариф України». Методи нетарифного регулювання включають інші (крім мита) інструменти і важелі впливу на зовнішньоекономічні операції, про що йдеться в Митному Кодексі України, згідно положень якого вони «...не пов'язані із застосуванням мита до товарів, що переміщуються через митний кордон України, встановлені відповідно до закону заборони та/або обмеження, спрямовані на захист внутрішнього ринку, громадського порядку та безпеки, суспільної моралі, на охорону здоров'я та життя людей і тварин, охорону навколишнього природного середовища, захист прав споживачів товарів, що ввозяться в Україну, а також на охорону національної культурної та історичної спадщини» [5].

Узагальнення методів нетарифного регулювання, що використовуються в зовнішньоекономічній політиці держав світу здійснюється як науковцями,

так і експертами міжнародних організацій, серед яких отримали найбільше поширення класифікації, розроблені фахівцями СОТ та ЮНКТАД. Так, вітчизняні вчені [6,7] у своїх працях наводять підхід СОТ, у відповідності з яким методи нетарифного регулювання об'єднані в наступні основні групи:

1. Заходи щодо участі держави в зовнішньо-економічній діяльності (пільги виробникам та споживачам певної продукції; експортні субсидії; компенсаційне мито; встановлення преференцій для національних постачальників на тендерах державних закупівель; особливості здійснення торгових операцій державними підприємствами; інші заходи державного втручання в зовнішню торгівлю).

2. Митні формальності та адміністративні процедури (визначення митної вартості товарів; відбір зразків товарів; вимоги щодо оформлення митних документів; тощо).

3. Стандарти та інші спеціальні вимоги до товарів (вимоги до стандартизації та сертифікації продукції; технічні, санітарні та інші стандарти; вимоги до пакування та реквізити маркування товарів; тощо).

4. Специфічні торгові бар'єри (кількісні обмеження імпорту (ліцензування і квотування), ембарго, добровільні обмеження експорту; встановлення мінімальних цін; інші заборони).

5. Імпортні податки та збори (імпортні депозити; обмеження щодо цін і розрахунків; податки і збори; інші види різноманітних зборів) [6,7].

Як таку, що є «найбільш всеосяжною і придатною для цілей економічного аналізу», характеризують розроблену ЮНКТАД у 2012 році класифікацію методів нетарифного регулювання О. П. Подра, Н. Я. Петришин та Л. С. Ноджак [1]. Згідно з класифікацією ЮНКТАД у версії 2012 року, нетарифні заходи класифікуються як політичні інструменти, які, на відміну від тарифів, впливають на міжнародну торгівлю не через митні ставки, а через різноманітні регуляторні та адміністративні механізми. Вони можуть мати як обмежувальний, так і стимулюючий характер. Класифікація ЮНКТАД 2012 року передбачає поділ нетарифних заходів на 16 основних

розділів (A–P), що представлені двома групами. В групу «Технічні заходи (Technical measures)» включені: А. Санітарні та фітосанітарні заходи (SPS); В. Технічні бар'єри у торгівлі (TBT); С. Передвідвантажувальна інспекція та інші формальності. В групу «Нетехнічні заходи (Non-technical measures)» увійшли: D. Контингентні торговельно-захисні заходи; Е. Неавтоматичне ліцензування, квоти, заборони та кількісні обмежувальні заходи (з причин, інших ніж SPS чи TBT); F. Заходи контролю цін, включно з додатковими податками та зборами; G. Фінансові заходи; H. Заходи, що впливають на конкуренцію (антимонопольні заходи); I. Інвестиційні заходи, пов'язані з торгівлею; J. Обмеження щодо розподілу; K. Обмеження щодо післяпродажного обслуговування; L. Субсидії та інші форми підтримки (крім експортних субсидій, що відносяться до розділу P); M. Обмеження у сфері державних закупівель; N. Інтелектуальна власність; O. Правила визначення походження товарів; P. Експортні заходи (включаючи експортні субсидії) [8].

Ретроспективний огляд законодавства України стосовно застосування нетарифного регулювання протягом років її існування як незалежної держави засвідчує достатньо широкий арсенал його різноманітних методів, що в цілому відповідає існуючій світовій практиці. При цьому вони не є сталою сукупністю важелів і інструментів, а постійно змінюються у зв'язку з глобальними та національними соціально-економічними трансформаціями, що обумовлюють потребу перманентного удосконалення правового забезпечення державного управління. Станом на сучасний період в Україні створена законодавча база, що включає низку нормативно-правових документів, вивчення яких дозволяє виокремити та систематизувати передбачені в них методи нетарифного регулювання ЗЕД, спираючись на розроблені фахівцями авторитетних міжнародних організацій (СОТ, ЮНКТАД) методологічні підходи щодо їх класифікації (Табл. 1).

Таблиця 1. Класифікація методів нетарифного регулювання ЗЕД, передбачених в законодавстві України

Класифікаційні групи	Основні методи нетарифного регулювання згідно законодавства України	Нормативно-правовий акт, яким передбачено застосування методу
1.Адміністративні формальності і митні процедури	Звітність та аудит суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності	ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» [9]
	Статус авторизованого економічного оператора; митне оформлення; митний контроль; тарифна квота; декларування митної вартості; методи визначення митної вартості; митні режими; заборона щодо переміщення окремих товарів через митний кордон України; обмеження щодо переміщення окремих товарів через митний кордон України; митні експертизи; система митної статистики	Митний кодекс України [5]
	Експортний контроль	ЗУ «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [10]
2. Стандарти і вимоги та контроль за їх дотриманням	Технічні регламенти; фармакологічні, санітарні, фітосанітарні, ветеринарні та екологічні заходи, стандарти та вимоги	ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» [9]
	Фітосанітарний контроль; ветеринарно-санітарний контроль; державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин	Митний кодекс України [5]
	Запровадження додаткових заходів у сфері екологічного, санітарного, фітосанітарного та ветеринарного контролю	ЗУ «Про санкції» [11]
3. Податки і збори (крім мита)	Акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції); податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції); інші внутрішні податки і збори	Митний кодекс України [5] Податковий кодекс України [17]
4. Валютне регулювання	Попередні імпорتنі депозити; регламентація міжнародних розрахунків; методи кредитування в ЗЕД	ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» [9]
	Порядок торгівлі, переказу, транскордонного переміщення валютних цінностей; валютний нагляд; обов'язковий продаж частини надходжень в іноземній валюті у межах, передбачених нормативно-правовими актами НБУ; встановлення граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів; встановлення особливостей здійснення операцій, пов'язаних із рухом капіталу; запровадження дозволів та (або) лімітів на проведення окремих валютних операцій; резервування коштів за валютними операціями	ЗУ «Про валюту і валютні операції» [12]
5. Методи захисту національних товаровиробників	Антидемпінгове мито (попереднє або остаточне); антидемпінгове розслідування	ЗУ «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» [13]
	Антисубсидиційне розслідування; компенсаційне мито (попереднє або остаточне)	ЗУ «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» [14]
	Спеціальне розслідування; спеціальне мито; режим квотування імпорту, що є об'єктом спеціального розслідування; режим нагляду та регіонального нагляду за імпортом;	ЗУ «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну» [15]
	Особливі види мита: спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне, додатковий імпорتنний збір	Митний кодекс України [5]

Продовження таблиці 1.

Класифікаційні групи	Основні методи нетарифного регулювання згідно законодавства України	Нормативно-правовий акт, яким передбачено застосування методу
6. Ліцензування і квотування зовнішньоекономічної діяльності	Квоти (контингенти) глобальні; квоти (контингенти) групові; квота експортна (імпортна); квоти (контингенти) індивідуальні; ліцензія спеціальна; ліцензія відкрита (індивідуальна); ліцензія генеральна; ліцензія експортна (імпортна); ліцензія разова (індивідуальна)	ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» [9]
7. Участь держави в економічній діяльності	Державні замовлення на виробництво, експорт і імпорт товарів серед суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.	ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» [9]
8. Санкції, штрафи, адміністративні стягнення та відповідальність суб'єктів ЗЕД	Заборона окремих видів експорту та імпорту; застосування повної заборони (повного ембарго) на торгівлю; застосування часткової заборони (часткового ембарго) на торгівлю; позбавлення режиму найбільшого сприяння або пільгового спеціального режиму; запровадження спеціального мита; запровадження режиму ліцензування зовнішньоекономічних операцій; встановлення квот; майнова відповідальність; кримінальна відповідальність	ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» [9]
	Пеня	Митний кодекс України [5] , Податковий кодекс України [17]
	Грошова застава; індивідуальна гарантія; попередження; штраф; конфіскація товарів, транспортних засобів комерційного призначення	Митний кодекс України [5]
	Блокування активів; стягнення в дохід держави активів; обмеження торговельних операцій; обмеження, часткове чи повне припинення транзиту ресурсів, пільготів та перевезень територією України; запобігання виведенню капіталів за межі України; зупинення виконання економічних та фінансових зобов'язань; припинення дії або зупинення ліцензій та інших дозволів; заборона участі у приватизації, оренді державного майна резидентами іноземної держави; заборона здійснення публічних та оборонних закупівель товарів, робіт і послуг у юридичних осіб-резидентів іноземної держави державної форми власності та юридичних осіб, частка статутного капіталу яких знаходиться у власності іноземної держави; повна або часткова заборона вчинення правочинів щодо цінних паперів; заборона видачі дозволів, ліцензій Національного банку України на здійснення інвестицій в іноземну державу; розміщення валютних цінностей на рахунках і вкладах на території іноземної держави; припинення видачі дозволів, ліцензій на ввезення в Україну з іноземної держави чи вивезення з України валютних цінностей та обмеження видачі готівки за платіжними картками, емітованими резидентами іноземної держави; заборона на набуття у власність земельних ділянок; заборона діяльності на території України; інші санкції	ЗУ «Про санкції» [11]
9.Нетарифні методи регулювання іноземних інвестицій	Регламентация видів, форм, об'єктів іноземного інвестування; правовий режим інвестиційної діяльності; гарантії у разі зміни законодавства; гарантії щодо примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та їх посадових осіб; компенсація і відшкодування збитків іноземним інвесторам; гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності; гарантії переказу прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій; охорона прав інтелектуальної власності підприємства з іноземними інвестиціями	ЗУ «Про режим іноземного інвестування» [16]

Джерело: Систематизовано та згруповано за даними [5,9-17].

Класифікація методів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), що подана в таблиці, ґрунтується на системному підході до структуризації державних інструментів впливу на міжнародну торгівлю, не пов'язаних із тарифним оподаткуванням. В основі запропонованої систематизації лежить адаптація міжнародних підходів, зокрема рекомендацій Світової організації торгівлі та Конференції ООН з торгівлі та розвитку, у контексті українського законодавства. Цей підхід дозволяє забезпечити як відповідність вітчизняної політики загальновизнаним світовим стандартам, так і ефективність національного регулювання у складних умовах глобальної конкуренції.

Представлена класифікація охоплює дев'ять основних груп методів нетарифного регулювання, кожна з яких передбачає застосування окремих форм впливу на зовнішньоторговельну діяльність. До адміністративних формальностей і митних процедур віднесено інструменти, що реалізуються у рамках митного контролю, аудиту суб'єктів ЗЕД, системи декларування та визначення митної вартості, застосування митних режимів і заборон, митних експертиз та митної статистики. Ці заходи ґрунтуються переважно на положеннях Митного кодексу України і Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

Другою класифікаційною групою виступають стандарти і вимоги, що регламентують якість та безпечність продукції, включаючи санітарні, фітосанітарні, ветеринарні та екологічні норми. Вони є важливим інструментом державного контролю за відповідністю імпортованої продукції стандартам внутрішнього ринку і, відповідно, захищають національних споживачів. Третя група методів охоплює податки і збори, зокрема податок на додану вартість та акцизний податок, що справляються при ввезенні товарів на митну територію України. Хоча ці заходи формально не є тарифами, вони мають фіскальний характер і можуть впливати на торговельні потоки.

Четверта група охоплює валютне регулювання, що передбачає встановлення вимог до здійснення валютних операцій, регламентацію строків розрахунків, обов'язковий продаж частини валютної виручки та запровадження обмежень на перекази. Такі заходи базуються на Законах «Про зовнішньоекономічну діяльність» і «Про валюту і валютні операції» та забезпечують фінансову безпеку держави. Окрему (п'яту) групу складають методи захисту національного товаровиробника, що реалізуються через застосування антидемпінгових, компенсаційних та спеціальних мит, а також механізми розслідувань, які передбачають можливість введення додаткових обмежень для імпорту, що завдає шкоди внутрішній економіці.

До шостої групи (ліцензування і квотування ЗЕД) віднесено інструменти, які встановлюють кількісні обмеження на експорт або імпорт певних товарів через видачу спеціальних дозволів. Ці заходи є типовим прикладом кількісних бар'єрів, спрямованих на балансування попиту та пропозиції на внутрішньому ринку. Водночас, участь держави в економічній діяльності у формі державного замовлення на зовнішньоторговельні операції демонструє пряме втручання у господарські процеси з метою реалізації стратегічних інтересів (сьома група).

Санкції, штрафи, адміністративні стягнення та інші заходи відповідальності складають восьму групу методів, які передбачають як заборони на окремі види торгівлі, так і фінансові, майнові або правові обмеження для суб'єктів ЗЕД у разі порушення встановлених норм. Ці заходи, зокрема санкції відповідно до Закону України «Про санкції», мають як економічний, так і політичний характер. Завершує класифікацію дев'ята група методів, що регулюють іноземні інвестиції. Вони визначають правовий режим інвестиційної діяльності, гарантії для інвесторів, а також механізми захисту прав у разі примусового вилучення майна або зміни законодавства.

Важливо зазначити, що запропонована класифікація методів нетарифного регулювання вирізняється високим ступенем комплексності, логічною структурованістю та чіткою прив'язкою до чинної нормативно-

правової бази. Вона не лише відображає реальний стан правового забезпечення регуляторної функції держави у сфері ЗЕД, але й слугує основою для подальшого удосконалення механізмів державного управління зовнішньоекономічними процесами. Такий підхід є необхідним з огляду на зростаючу інтеграцію України у світове господарство, необхідність гарантування економічної безпеки та підтримки конкурентоспроможності національного виробника.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Нетарифні методи регулювання зовнішньоекономічної діяльності відіграють ключову роль у формуванні збалансованої зовнішньоторговельної політики України. Запропонована класифікація, яка охоплює дев'ять основних груп регуляторних заходів, дозволяє представити комплексне бачення механізмів впливу держави на зовнішньоекономічні процеси, з урахуванням як економічної, так і політичної доцільності. Чітке нормативне закріплення кожної групи методів сприяє прозорості та передбачуваності регуляторного середовища, а також створює передумови для узгодження національного законодавства з вимогами міжнародних організацій, зокрема СОТ і ЄС.

Подальші наукові дослідження доцільно зосередити в напрямках: по-перше, детального аналізу результативності застосування окремих нетарифних інструментів у практиці зовнішньоекономічної діяльності України, зокрема, в умовах воєнного стану та глобальної трансформації торговельних відносин; по-друге, порівняння підходів до нетарифного регулювання в державах-членах ЄС, що дозволить виявити шляхи подальшої гармонізації українського законодавства із європейськими нормами; по-третє, вивчення впливу цифровізації митних і адміністративних процедур на зменшення регуляторного навантаження, підвищення ефективності державного контролю та зниження рівня корупційних ризиків.

Література

1. Подра О. П., Петришин Н. Я., Ноджак Л. С. Особливості класифікації та використання заходів нетарифного регулювання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*. 2021. № 32 (8). С. 98-108. DOI: <http://doi.org/10.23939/semi2021.02.098>
2. Іваншина С.Ю., Астапова Є.Г. Нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Економічний простір*. 2017. № 1. С. 38-46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2017_118_6. (дата звернення 14.09.2025).
3. Шупрудько Н. Інструменти регулювання зовнішньоторговельної діяльності на регіональному рівні та їх вплив на ефективність ЗЕД мікрорівня. *Економіка та суспільство*. 2022. №36. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-44>
4. Шелест О. Л., Криворучко Ю. О. Проблеми нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Економіка та суспільство*. 2018. № 19. С. 92-96. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-15>. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/15.pdf (дата звернення 10.09.2025).
5. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2012. № 44-45. № 46-47. № 48. ст. 552.
6. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навчальний посібник / за заг. ред. д.е.н. Ю.Є. Петруні. Дніпропетровськ: Університет митної справи та фінансів, 2015. 331 с.
7. Тюріна Н.М., Карвацка Н.С. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: навч. посіб. Київ: Вид. «Центр учбової літератури». 2023. 524 с.
8. Classification of Non-tariff Measures. February 2012 version (UNCTAD/DITC/TAB/2012/2). 2013. Edited by UNCTAD: United Nations. URL: https://unctad.org/en/Publications_Library/ditctab20122_en.pdf (дата звернення 12.09.2025).

9. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квіт. 1991 р. № 959-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 29. Ст. 377.
10. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання: Закон України від 20 лют. 2003 р. № 549-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 23. Ст. 148.
11. Про санкції: Закон України від 14 серп. 2014 р. № 1644-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.
12. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2473-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 30. Ст. 239.
13. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту: Закон України від 22 груд. 1998 р. № 330-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 9. Ст. 66.
14. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту: Закон України від 22 груд. 1998 р. № 331-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 10. Ст. 79.
15. Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну: Закон України від 22 груд. 1998 р. № 332-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 11. Ст. 81.
16. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19 берез. 1996 р. № 93/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 19. Ст. 80.
17. Податковий кодекс України: Кодекс України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, 15–16, 17. Ст. 112.

References

1. Podra, O. P., Petryshyn, N. Ya. and Nodzhak, L. S.(2021), “Features of the classification and use of non-tariff regulation measures“, *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhniky”*. Seriiia “Problemy ekonomiky ta upravlinnia“. vol. 32 (8), pp. 98-108. DOI: <http://doi.org/10.23939/semi2021.02.098>

2. Ivanshyna, S. Yu. and Astapova, Ye. H. (2017), "Non-tariff regulation of foreign economic activity in Ukraine", *Ekonomichnyi prostir*, vol. 1, pp. 38-46, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2017_118_6. (Accessed 14 September 2025).

3. Shuprudko, N. (2022) "Instruments for regulating foreign trade activities at the regional level and their impact on the efficiency of foreign economic activity at the microlevel", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 36, DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-44>

4. Shelest, O. L. and Kryvoruchko, Yu. O. (2018), "Problems of non-tariff regulation of foreign economic activity in Ukraine", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 19, pp. 92-96, available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/15.pdf, (Accessed 10 September 2025). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-15>

5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), "Customs Code of Ukraine", Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, vol. 44-45. vol. 46-47. vol. 48. Art. 552.

6. Petrunia, Yu.Ye. (2015), *Zovnishnoekonomichna diialnist pidpriemstva: navchalnyi posibnyk* [Foreign economic activity of an enterprise: a textbook], Universytet mytnoi spravy ta finansiv, Dnipropetrovsk, Ukraine.

7. Tiurina, N.M. and Karvatska, N.S. (2023), *Upravlinnia zovnishnoekonomichnoiu diialnistiu: navch. posib.*, [Management of foreign economic activity: a teaching aid.], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

8., UNCTAD (2013), "Classification of Non-tariff Measures. February 2012 version", available at: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ditctab20122_en.pdf (Accessed 10 September 2025).

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "About foreign economic activity", Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, vol. 29, art. 377.

10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "On state control over international transfers of military and dual-use goods", Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, vol.23, art. 148.

11. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On sanctions", Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, vol.40, art. 2021.

12. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine "About currency and currency transactions ", Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, vol. 30, art. 239.

13. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine "On the protection of national producers from dumped imports", Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, vol.9, art. 66.

14. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine "On the protection of national producers from subsidized imports", Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, vol.10, art. 79.

15. The Verkhovna Rada of Ukraine (1998), The Law of Ukraine "On the application of special measures regarding imports into Ukraine", Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, vol.11, art. 81.

16. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine "About the foreign investment regime", Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, vol.19, art. 80.

17. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), "Tax Code of Ukraine", Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, vol. 13–14, 15–16, 17, art.112.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2025 р.